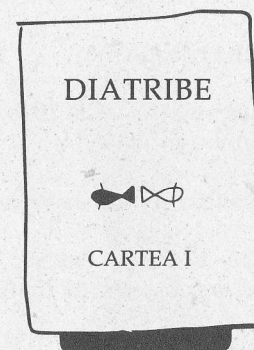

EPICTET

DISCURS VIU

Traducere din limba greacă veche
de Andreea Ștefan

Editura Seneca

Respectiv simțurilor sau a rațiunii, adevărata semnificație a lumii care îl înconjoară și, mai ales, nu poate emite judecăți de ordin moral (adică nu are capacitatea de a distinge corect între bine și rău). Prin poziția sa a inspirat curentul filozofic cunoscut ca pyrrhonism.

27,8. În mitologia greacă, Sarpedon este un rege al licienilor și fiu al lui Zeus. Aliat tradițional al Troiei, ia în această calitate parte la Războiul Troian unde este răpus de Patrocle. Pentru greci este un simbol al integrității morale.

• Parafrazează replica lui Sarpedon din Homer, *Iliada*, XII, 328.

27,18. Pasajul este unul dintre cele mai clare indicii ale faptului că Arrian transcrie un discurs oral. Ni-l putem imagina pe Epictet adresându-se unui discipol și indicând cu mâna, succesiv, gura acestuia și apoi pe a sa pentru a sublinia că între „eu” și „tu” există o diferență absolut evidentă.

28,7. Citare liberă din monologul Medeei din tragedia cu același nume a lui Euripide (versurile 1078-1079).

29,18. Platon, *Apologia Socratis*, 30cd, trad. Ioana Costa.

CUPRINS

DIATRIBE. CARTEA I

1. Despre cele ce depind de noi și cele ce nu depind de noi.....	9
2. Cum ar putea cineva să-și păstreze personalitatea în toate împrejurările.....	17
3. La ce consecințe se poate ajunge, pornind de la constatarea că divinitatea este părintele oamenilor.....	22
4. Despre progres.....	24
5. Împotriva academicilor.....	29
6. Despre Providență.....	31
7. Despre utilitatea raționamentelor ambigue, ipotetice și a altora asemenea.....	39
8. Cum talentele celor neinstruiți îi pun în pericol.....	44
9. La ce consecințe se poate ajunge pornind de la înrudirea noastră cu divinitatea.....	47
10. Către cei care s-au străduit pentru promovări la Roma.....	53
11. Despre afecțiunea pentru cei apropiați.....	56
12. Despre mulțumirea de sine.....	63
13. Cum poate fi făcută fiecare acțiune pe placul zeilor.....	70
14. Divinitatea îi supraveghează pe toți.....	71
15. Ce promite filozofia.....	74
16. Despre Providență.....	78
17. Sunt necesare demersurile logicii.....	82
18. Nu trebuie să fim aspri cu cei care greșesc.....	87
19. Cum trebuie să ne avem cu tiranii.....	91

20. Despre cum poate rațiunea să se analizeze pe sine însăși	96
21. Către cei care vor să fie admirați	100
22. Despre preconcepții	101
23. Contra lui Epicur	106
24. Cum să facem față circumstanțelor	108
25. Despre același lucru	112
26. Care este legea vieții?	119
27. În câte feluri se nasc reprezentările și ce ajutoare avem la îndemână împotriva lor	122
28. Despre faptul că nu trebuie să fim aspri cu oamenii și despre ce e mărunț sau măreț în ei	128
29. Despre fermitate	135
30. Ce trebuie să avem la îndemână în situații dificile	147
NOTE	150

Arrian¹ îl salută pe Lucius Gellius²

Nici nu am compus eu discursurile lui Epictet, în felul în care cineva ar putea compune astfel de lucruri, nici nu le-am făcut publice eu însumi, care afirm că nici măcar nu le-am compus. Însă, ascultându-l, m-am străduit să notez în cuvintele lui, pe cât a fost posibil, ca să le păstrez pentru mine, pentru mai târziu, ca amintiri ale gândirii și modului său direct de a vorbi. Astfel, toate acestea se prezintă ca și cum cineva le-ar rosti adresându-se în mod spontan interlocutorului, și nu redactate, pentru a fi consultate de alții.

Și nu știu cum, în această formă, fără acordul meu și fără să știu, au ajuns să circule printre oameni. Totuși, pentru mine nu e mare lucru dacă apar ca unul care nu redactează adecvat; iar pentru Epictet n-ar avea nici cea mai mică importanță dacă cineva i-ar disprețui cuvintele, căci, rostindu-le, era limpede că nu urmărea nimic altceva decât să îndrepte gândurile celor care îl ascultau spre cele mai înalte aspirații.

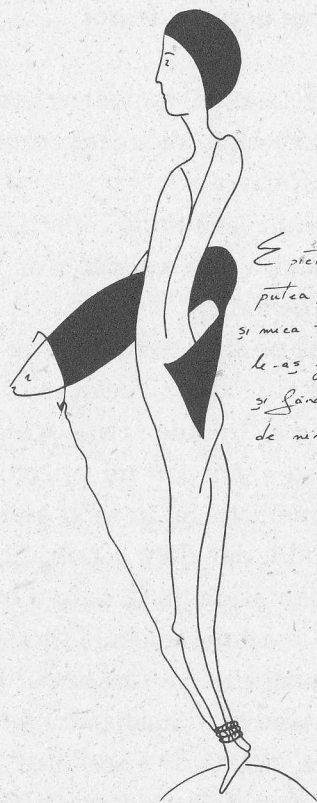
Iar dacă aceste discursuri vor atinge întocmai acest țel, consider că sunt exact ceea ce trebuie să fie discursurile filozofilor. În caz contrar, măcar să știe cititorii că, atunci când le rostea Epictet însuși, era inevitabil ca ascultătorul să încerce acea experiență pe care Epictet voia să îl facă să o experimenteze.

Iar dacă aceste discursuri prin ele însele nu împlinesc acest țel, poate sunt vinovat eu, poate astfel trebuie să fie.

Rămâi cu bine!

Despre cele ce depind de noi și cele ce nu depind de noi

1. Nu găsiți printre celelalte competențe niciuna care să se poată analiza pe sine, nici care să se judece aprobator sau dezaprobat.
2. Gramatica — până unde se întinde capacitatea ei de a se analiza? Până la cunoașterea scrisului. Muzica? Până la cunoașterea melodiei.
3. Așadar, se analizează pe sine vreuna dintre acestea? Nicidecum. Când ai vrea să scrii ceva unui prieten, gramatica îți va spune: trebuie scrise aceste litere; dar, dacă ar trebui să-i scrii sau nu prietenului, nu gramatica îți va spune asta. Și, în mod asemănător, muzica pentru melodii; dar dacă e potrivit să cânti acum și să te acompaniezi la țiteră sau nu este cazul nici să cânti, nici să te acompaniezi la țiteră, muzica
4. nu îți va spune. Atunci cine va răspunde? Cea care se analizează și pe sine și le analizează și pe toate celelalte. Care este aceasta? Facultatea rațiunii; căci ea singură ne-a fost dată cu capacitatea de a se cunoaște atât pe sine — care-i este esența, care-i sunt posibilitățile, și care-i este valoarea — cât și pe toate celelalte.

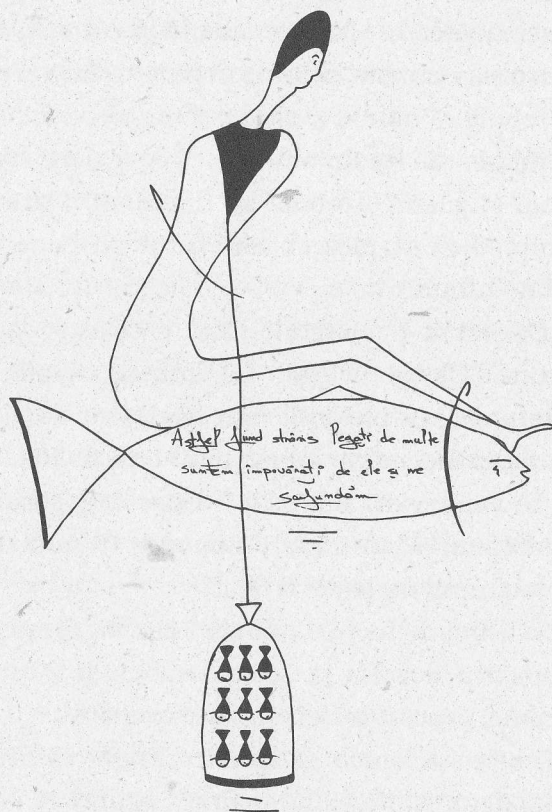

*„Epictete, dacă se
putea, și corp'șorul,
și mica ta proprietate,
le-aș fi făcut libere
și fără să depindă
de nimic.*

5. Căci ce este acel altceva care spune că aurul este frumos? Deoarece aurul însuși nu o spune. În mod clar este facultatea care se folosește de reprezentări.
6. Ce altceva poate să emită judecăți despre muzică, gramatică și celelalte științe, să le cunoască utilizările și să aleagă momentul potrivit desfășurării lor? Nimic altceva.
7. Așadar, după cum era potrivit, zeii au făcut să depindă de noi un singur lucru, cel mai important și stăpân peste toate celelalte, corecta utilizare a reprezentărilor. Celelalte nu țin de noi.
8. Oare de ce, pentru că nu au vrut? Eu mai degrabă cred că, dacă ar fi putut, ni le-ar fi încredințat și pe
9. celelalte, dar nu au putut în niciun fel. Trăind pe pământ și fiind legați de un astfel de corp și de o astfel de lume, cum era posibil să nu ne împiedicăm de cele exterioare?
10. Așadar, ce spune Zeus?
„Epictete, dacă se putea, și corp'șorul, și mica ta proprietate, le-aș fi făcut libere și fără să depindă de
11. nimic. Iar acum să nu uiți, acesta nu este al tău, ci
12. doar lut modelat cu iscusință. Întrucât acest lucru nu mi-a stat în putere, ți-am dat o parte din al nostru, acea capacitate de a pofți și de a respinge, de a aspira și de a evita, pe scurt, capacitatea de utilizare a reprezentărilor. Iar dacă-i acorzi atenția cuvenită și o consideri tot ce ai, nu vei întâlni nici obstacole, nici piedici, nu vei suferi, nu vei ocări pe nimeni și nici nu vei linguși pe nimeni.

13. Așadar, ce zici? Nu cumva acestea îți par lucruri mărunte?“ „Nicidecum!“ „Atunci îți sunt suficiente?“ „Mă rog zeilor să-mi fie.“
14. Iar acum, fiind capabili să ne îngrijim de un singur lucru și doar de acesta să ne atașăm, noi vrem mai degrabă să ne ocupăm de multe și să ne legăm strâns de multe: și de corpul nostru, și de avere, și de frate, și de prieten, și de copil, și de servitor.
15. Astfel, fiind legați de multe, suntem împovărați de ele și ne scufundăm.
16. De aceea, dacă se întâmplă ca vremea să fie nefavorabilă navigației, stăm crispați și scrutăm încontinuu orizontul: „Ce vânt bate?“ „Boreas.“ Și ce treabă avem cu el? „Oare când va bate Zefirul?“ Atunci când va găsi de cuviință, stimat, el sau Eol. Căci nu pe tine te-a făcut zeul paznic al vânturilor, ci pe Eol.
17. „Atunci ce se poate face?“ Se poate rânduie cât mai bine acele lucruri care depind de noi; iar de celelalte să ne folosim după cum vin. „Și cum vin?“ După cum vrea zeul.
18. „Atunci, eu sunt singurul decapitat acum?“ Dar ce? Voiai ca toți să fie decapitați ca tu să fii consolată?
19. Nu vrei să întinzi gâtul la fel cum a procedat la Roma un oarecare Lateranus căruia Nero i-a ordonat să fie decapitat? Căci a întins gâtul și, fiind lovit și retrăgându-se puțin sub această lovitură care a venit prea slabă, l-a întins din nou.

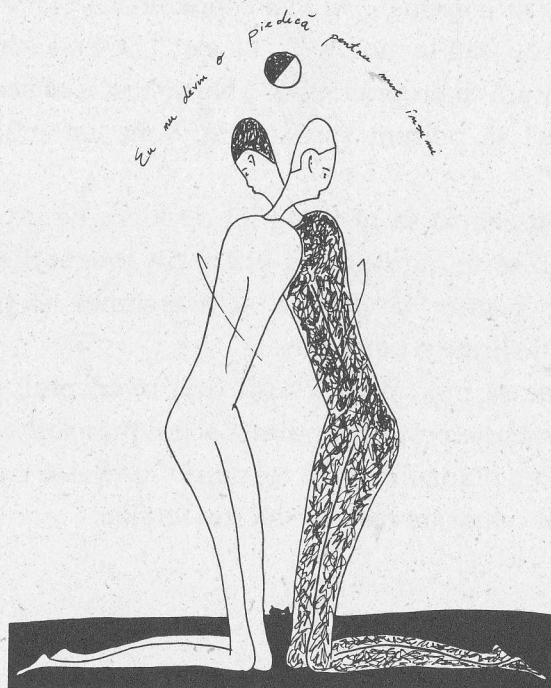
20. Sau, și mai înainte, când Epaphroditus, libertul lui Nero, s-a dus și l-a întrebat pe unul motivul conflictului cu care veniseră, acela i-a răspuns: „Dacă vreau ceva, am să vorbesc cu stăpânul tău“.
21. Așadar, ce trebuie avut la îndemână în situații asemănătoare? Oare ce altceva decât a ști ce este al meu și ce nu este, și ce stă în puterea mea și ce nu stă?
22. Trebuie să mor. Ce, oare trebuie să o fac plângând? Trebuie să fiu întemnițat. Ce, e oare necesar să mai și jelesc? Trebuie să fiu exilat. Oare cine mă împiedică să plec cu zâmbetul pe buze, și vesel, și netulburat?
23. „Dezvăluie-ți secretul!“ Nu; căci asta depinde de mine. „Dar te voi lega!“ Ce vorbești, omule, pe mine? Îmi vei lega piciorul; însă libertatea de alegere, pe aceasta nici măcar Zeus nu mi-o poate lua.
24. „Te voi azvârli sub pază!“ Doar corp'șorul. „Te voi decapita!“ Oare când ți-am spus că numai în cazul meu capul nu poate fi tăiat?!
25. De astfel de lucruri trebuie să se îngrijească cei care practică filozofia, pe acestea trebuie să le consemneze zilnic, în acestea trebuie să se exerseze.
26. Thrasea obișnuia să spună: „Prefer să fiu executat
27. azi decât să fiu exilat mâine“. Atunci ce i-a răspuns Rufus? „Dacă o alegi ca fiind calea mai grea, ce alegere nebună! Dacă o iei drept cea mai ușoară, cine ți-a dat de ales? Nu vrei să înveți să fii mulțumit cu ce ți-a fost dat?“

28. Iar în legătură cu aceasta ce spunea Agrippinus?
„Eu nu devin o piedică pentru mine însumi.” I se
29. anunță: „Ești judecat în senat”. „Să fie într-un ceas bun! Dar a venit ora a cincea” (atunci obișnuia să-și facă exercițiile și apoi o baie rece). „Să mergem și să
30. ne antrenăm.” După ce își termină exercițiile, cineva abia sosit îi spune: „Ai fost condamnat”. „La exil”, întreabă, „sau la moarte?” „La exil.” „Ce s-a stabilit în legătură cu proprietățile?” „Nu au fost confiscate.” „Atunci să pornim spre Aricia, vom lua prânzul acolo.”
31. Asta înseamnă să te fi îngrijit de lucrurile de care trebuie să te îngrijești, să-ți fi făcut pregătirile necesare pentru ca dorința și aversiunea să-ți fie neîmpiedicate și neîncătușate.
32. Trebuie să mor; dacă a sosit deja momentul, mor; iar dacă este peste puțin timp, acum prânzesc căci a venit ora prânzului, apoi voi muri. Cum? Așa cum se cuvine celui care restituie lucruri străine.

*Astfel, fiind legați de multe,
suntem împovărați de ele și ne scufundăm.*

**Cum ar putea cineva
să-și păstreze personalitatea
în toate împrejurările**

1. Singurul lucru care îi este de nesuportat ființei raționale este iraționalul; raționalul îi este însă suportabil. Loviturile nu sunt prin firea lor de nesuportat. Cum adică? Uite cum: spartanii, odată ce au învățat că este rațional acest lucru, primesc
3. loviturile de nuia. Dar nu este de nesuportat să te spânzuri? În orice caz, atunci când cineva consideră
4. că e rațional, va merge și se va spânzura. Într-un cuvânt, dacă ne aplecăm cu atenție asupra acestei probleme, vom descoperi că ființa nu este de nimic atât de oprimată cum este de irațional, și, din nou, de nimic nu este atât de atrasă cât este de rațional.
5. Doar că raționalul și iraționalul reprezintă lucruri diferite pentru persoane diferite, după cum diferă pentru persoane diferite binele și răul, utilul și
6. inutilul. Mai ales din acest motiv ne trebuie educație: ca să învățăm să adaptăm preconcepția despre rațional și irațional obiectelor în parte și să facem asta în acord cu natura.

7. Pentru a discerne raționalul de irațional noi ținem cont nu doar de valoarea celor exterioare, ci și de ceea ce este în acord cu propria noastră personalitate.
8. Căci unuia îi pare rațional să țină oala de noapte pentru altul, el având în vedere doar acest aspect: dacă nu o ține, va primi lovituri, nu va primi de mâncare. Ținând-o însă, nu va păți nimic dureros sau
9. supărător; dar altuia îi pare intolerabil nu doar să o țină el însuși, ci și simplul fapt de a suporta un altul
10. care o ține. Iar acum, dacă mă întrebi: „Să țin sau nu oala de noapte?”, îți voi spune că este mai de preț să primești de mâncare decât să nu primești, și mai nedemn să fii lovit decât să nu fii, astfel încât, dacă după acestea îți măsoți interesele, atunci du-te și
11. ține-o. „Dar nu ar fi demn de mine.” Tu trebuie să iei în considerare acest aspect, nu eu. Căci tu ești cel care te cunoști, cu cât te prețuiești tu însuși, cu cât te vinzi, căci persoane diferite se vând la prețuri diferite.
12. Din acest motiv, când Florus se gândea dacă trebuie să ia parte la spectacolul lui Nero pentru a-și îndeplini astfel o parte din atribuțiile publice, Agrippinus i-a
13. spus: „Participă”. Când acesta l-a întrebat: „Atunci de ce tu nu participi?”, a spus că „Eu nici nu-mi pun
14. problema”. Căci cel care, fie și o singură dată, ia în considerare astfel de lucruri și cântărește valoarea celor exterioare, începe să se asemene cu cei care
15. au dat uitării propria personalitate. Așadar, ce mă întrebi? „Este preferabilă moartea sau viața?” Spun

16. viața. „Truda sau plăcerea?” Spun plăcerea. „Dar dacă nu voi juca în tragedie, voi fi decapitat.” Du-te
17. atunci și joacă, eu, unul, însă nu voi juca. „De ce?” Pentru că tu te consideri ca fiind o iță dintre cele care alcătuiesc haina. „Și ce-i cu asta?” Trebuia să te gândești: „Cum să fii diferit de ceilalți oameni?” Căci nici ița nu vrea să aibă ceva în plus față de celelalte.
18. Eu vreau însă să fiu purpură, acel puțin și strălucitor care dă ansamblului aspectul arătos și frumos. Atunci de ce îmi spui: „Încearcă să te asemeni cu cei mulți”. Dar așa cum voi mai rămâne purpură?
19. Aceste lucruri le știa și Priscus Helvidius și în cunoștință de cauză a acționat. Când i-a transmis Vespasian să nu se ducă la întrunirea senatului, a răspuns: „Depinde de tine să nu mă mai lași să fiu senator; însă atâta timp cât o să fiu senator trebuie să
20. merg”. „Fie, dar ducându-te, spuse, să rămâi tăcut.” „Nu mă întreba și voi rămâne tăcut.” „Dar trebuie să
21. te întreb.” „Și eu să spun ce consider drept.” „Dar dacă vorbești, te voi condamna la moarte.” „Oare când ți-am spus că sunt nemuritor? Și tu îți vei juca partea ta, și eu pe a mea. A ta este să condamni, a mea — să mor fără să tremur; a ta — să exilezi, a mea —
22. să plec fără să mă întristez.” Așadar, la ce a ajutat că Priscus a fost diferit? La ce ajută purpura haina? La ce altceva decât că se distinge prin sine însăși, ca

23. purpură, și stă ca model frumos pentru ceilalți. Un altul, dacă împăratul i-ar fi spus, în împrejurări asemănătoare, să nu se ducă la locul său în senat,
24. ar fi spus: „Am noroc că mă cruți”. Pe unul de acest fel nici nu l-ar fi împiedicat să meargă, ci ar fi știut că fie va sta ca un vas, fie, luând cuvântul, va spune ce știe că vrea Cezarul și va adăuga chiar mai mult.
25. Așa a făcut și un oarecare atlet care risca să moară dacă nu accepta să fie operat de partea rușinoasă, când fratele său (care practica filozofia) a venit la el și i-a spus: „Hai, frate, ce ai de gând să faci? Tăiem acea parte și mai mergem după aceea la gimnaziu?”, nu a suportat asta, ci, rămânând intransigent, a murit.
26. Când cineva a întrebat: cum a făcut asta? Ca atlet, sau ca filozof? Ca bărbat, a spus, ca bărbat care a fost anunțat și a concurat la Olimpia și care a frecventat un asemenea loc, și nu ca unul care se antrenează
27. la școala lui Baton. Un altul ar fi lăsat să-i fie tăiat și gâtul, dacă ar fi fost posibil să trăiești fără gât.
28. Un astfel de lucru este personalitatea; astfel le este puterea celor obișnuiți să ia acest lucru în considerare în deciziile lor.
29. „Hai acum, Epictete, să te bărbierești!” Dar dacă sunt filozof, spun: „N-o să mă bărbieresc”. „Dar îți voi lua gâtul!” Dacă așa e mai bine pentru tine, ia-l.
30. A întrebat cineva: „Atunci de unde vom percepe, fiecare, ce ține de personalitatea noastră?” De unde taurul, când leul se pregătește de atac, își simte singur

- propria putere și se așază în fața întregii cirezi? Nu ne e oare limpede că posesorul puterii are
31. simultan și percepția acesteia? La fel și în cazul nostru, oricine ar avea o asemenea putere, nu ar
32. avea-o fără a fi conștient de ea. Taurul nu devine pe neașteptate puternic, nici omul – nobil, ci trebuie să se fi antrenat în condiții de iarnă, să fie pregătit și să nu se repeadă la voia-ntâmplării la cele care nici măcar nu i se potrivesc.
33. La un singur lucru să te uiți: cu cât îți vinzi libertatea de alegere. Orice ar fi, omule, să nu o vinzi pe puțin. Ce e măreț și excepțional ține poate de alții, de Socrate și de cei asemenea lui,
34. Atunci de ce, dacă suntem înclinați spre asta, nu ajung așa, nu zic toți, dar măcar mai mulți? Dar caili devin oare toți de curse, iar câinii sunt toți de vânătoare?
35. Atunci, ce? Doar pentru că sunt lipsit de înzestrare, să dau deoparte din cauza asta și străduința? În niciun caz.
36. Epictet nu va fi mai bun decât Socrate; să nu fiu mai rău, acest lucru îmi e suficient.
37. Căci nici Milon nu voi fi, dar pentru asta nu-mi voi neglija corpul. Nu voi fi nici Cresus, și totuși nu-mi voi neglija averea. Într-un cuvânt, să nu renunțăm la grija pentru niciun alt lucru doar pentru că nu-l putem duce la desăvârșire.